

Чесак Оксана

студентка VII курсу, магістр

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Остапівська Ірина

кандидат педагогічних наук, доцент

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ «Я У СВІТІ» ЗАСОБАМИ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ

Одним із першочергових завдань сучасного українського суспільства є формування національно-культурної свідомості, незважаючи на складні соціально-економічні та політичні обставини, які склалися у нашій державі. Це передбачає активізацію досліджень у найрізноманітніших галузях науки, і, в першу чергу, – розробку культурно-мистецької проблематики, вивчення звичаєвої спадщини, дослідження замовчуваних сторінки вітчизняної історії тощо. Забезпечення лонгїтюдної реалізації цієї мети можливе тільки за умови відповідного виховання дітей і молоді, здатних ефективно працювати задля розвитку України. Саме на це спрямована концепція нової української школи (НУШ), яка передбачає ретельний аналіз можливостей різних освітніх засобів, звільнення від різноманітних стереотипів, і, нарешті, створення освітнього простору для пошуку найкращих і найдоцільніших шляхів формування особистості. Крім того, реалізація НУШ-концепції вимагає від педагогів формування соціокультурної компетентності молодших школярів, і саме ретельне дослідження національно-культурних традицій дозволяє створити ефективний авторський інструментарій для досягнення цієї мети.

Педагогічний вплив національно-культурних традицій на формування особистості дитини, її духовний розвиток, підвищення рівня пізнавальної активності досліджували такі сучасні науковці, як: І. Бужина, Г. Кловак, С. Литвиненко, О. Будник, С. Стефанюк, В. Бойченко та ін. Варто також зазначити, що питання формування соціокультурної компетентності і

національно-культурної ідентичності – це проблема загальнодержавного значення. Так, вона знайшла втілення у стратегічних державних освітніх документах: Законі України «Про освіту» [2], Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. [6], Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки [7].

Становлення української державності, інтеграція нашої країни у європейське і світове співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на Людину, націю, пріоритети духовної культури, визначають основні напрями реформування освітнього процесу. Саме тому одним із завдань Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді визначено «... культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи» [4].

Аналіз наукових та методичних праць засвідчив, що духовний розвиток і становлення особистості передбачає виховання почуття любові та поваги до рідної мови, власної відповідальності за неї, розуміння причетності до процесу її розвитку й процвітання, а разом із тим – усвідомлення себе представником етносу, що є невід’ємним компонентом вивчення предмета «Я у світі». Саме вивчення цієї дисципліни органічно поєднує процеси виховання та навчання молодших школярів, опанування ними основами наук, багатством національної й світової культури тощо та формування цілої низки компетентностей, серед яких чільне місце належить соціокультурній.

Ми розглядаємо соціокультурну компетентність молодших школярів як систему знань, умінь, навичок і здібностей особистості, за допомогою яких можна спілкуватися рідною мовою, поведінки й культурних традицій. Конкретизуючи поняття соціокультурної компетенції, можна сказати, що вона включає навички практичного застосування надбаних соціокультурних знань і вмінь.

Соціокультурна компетентність передбачає наявність знань про національно-культурні особливості країни, норми мовленнєвої і немовленнєвої поведінки її етнічних представників, уміння адекватно реагувати й будувати свою поведінку відповідно до цих особливостей і норм. Окрім того, соціокультурну

компетенцію розглядають як здатність через комунікативну поведінку членів суспільства вирізняти специфічні риси цього суспільства та його культури [8, с. 36].

Педагогічна сутність національно-культурних традицій полягає у відтворенні в наступних поколіннях того кращого, що вироблено українським народом упродовж усієї історії свого існування. Використання національно-культурних традицій українського народу забезпечує їх прилучення до високих духовних і матеріальних надбань свого народу, засвоєння і примноження кращих звичаїв, моральних норм, естетичних цінностей та інших елементів культурної спадщини, кращих психічних якостей українського народу, специфіки його емоційної та інтелектуальної сфери, що зберігаються нацією, розвиваються і передаються протягом століть [3, с. 273].

Національні традиції – це своєрідна «жива реліквія» певного народу, те, чим він користується у своїй життєдіяльності. В. Сухомлинський писав: «Я тридцять три роки працюю в школі, і тридцять три роки мені не дає спокою думка: як створити людину з багатою, щедрою, благородною душею, готовою віддати свої багатства людям?» [5, с. 394]. Педагог переконливо доводить, що все залежить від учителя: «Альфою і омегою моєї педагогічної віри є глибока віра в те, що людина є така, яке в неї уявлення про щастя» [5, с. 394]. В. Сухомлинський впевнений, що вчитель є творцем людської душі, плугатарем і сіячем, він формує уявлення про щастя. Він називав народні традиції «живим, вічним джерелом педагогічної мудрості», «зосередженням духовного життя народу». Таким чином, ритуали, звичаї, обряди, норми, свята, ідеали об'єднують минуле і майбутнє народу, утверджують в душах нинішнього покоління віковічні традиції рідного народу, інтегрують певну спільність людей у високорозвинену сучасну націю. Національно-культурні традиції є своєрідним обличчям народу, дієвою виховною силою і вічним джерелом духовності для дітей і молоді.

Застосування соціокультурного підходу з використанням національно-культурних традицій у методичній практиці дає змогу будувати процес навчання на інтегрованому знанні близького і зрозумілого світу: природи, фольклору, національних традицій та обрядів, образотворчого та декоративно-прикладного

мистецтва. Крім того, відповідно до Рекомендації Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» і Державного стандарту початкової загальної освіти реалізація завдань предмету «Я у світі» сприяє формуванню в учнів початкової школи таких ключових компетентностей як:

1) соціальної (здатність налагоджувати взаємодію з іншими дітьми та дорослими, працювати в команді, знаходити порозуміння, запобігати конфліктам, приймати самостійні рішення, відповідати за їх наслідки для оточення, ціннісно ставитися до довкілля та своєї особистості);

2) громадянської (усвідомлення своїх прав і обов'язків, використання моделей поведінки, які відповідають нормам моралі і права, здатність критично мислити, приймати рішення, виявляти громадянську позицію у ставленні до природи, до людей, до самого себе) [1].

Народні традиції, звичаї, обряди, свята – це головні джерела забезпечення мовленнєвого розвитку та виховання любові до національно-культурних традицій свого народу. Їхня привабливість для дітей очевидна: динаміка, захоплюючі сюжети, емоційна насиченість, позитивна енергетика кожної дії, можливість творчого самовираження, вияву здібностей і талантів кожного учасника, постійне спілкування (з однолітками, дорослими, батьками, родичами) тощо.

Використання національно-культурних традицій учителем на уроках «Я у світі» забезпечує засвоєння учнями національних, нагромаджених віками цінностей, норм, правил, ідеалів, що відображають передачу соціального досвіду. Через використання творів народної творчості під час вивчення предмету «Я у світі», учні знайомляться із рідним краєм, з культурою та побутом населення України, віруваннями та обрядами, – все це сприяє громадянському вихованню. Оскільки тільки зберігаючи свою історію, мову, національні та народні традиції українці зможуть не загубитись у великому людському морі. Народна творчість має велике пізнавальне значення; їй завжди властиві реалістичне сприймання і відображення дійсності, порив у краще майбутнє, в ній яскраво виражено національну самобутність народу.

Підсумовуючи усе вище сказане можна стверджувати, що використання на уроках «Я у світі» засобів національно-культурних традицій значно сприяє формуванню та розвитку соціокультурної компетентності учнів початкової школи. Проте, варто зазначити, що дослідження формування соціокультурної компетентності учнів початкової школи відкриває широкий спектр для подальших наукових розвідок. Так, уваги заслуговує проблема формування цієї якості під час вивчення інших дисциплін початкової школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загрева В. Я. Народознавство в навчально-виховному процесі. *Початкова школа*. 1995. № 5–6. С. 13–19.
2. Закон України «Про освіту». *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://bit.ly/2UJSn1W> (дата звернення: 16.09.2020).
3. Мишанич С. Система жанрів в українському фольклорі. *Українознавство* : посібник. Київ : Зодіак-ЕКО. 1994. С. 263–276.
4. Наказ Міністерства освіти і науки України № 641 від 16.06.2015 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах». *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 16.09.2020).
5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ : Рад. школа, 1988. 272 с.
6. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року». *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 16.09.2020).
7. Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки». *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580/2015#Text> (дата звернення: 16.09.2020).
8. Ярмолюк А. Формування соціокультурної компетенції старшокласників у процесі роботи над текстом. *Українська мова і література в школі*. 2008. № 7–8. С. 33–37.